

Prirodopisno - natoroznansko polje.

Demant.

Samo dve deželi ste nam do sedaj znani, v katerih se dobiva demant. Ti dve deželi ste vzhodnja Indija in južna Amerika, posebno Peru in Brazilija. V novejši dobi so našli tudi pod ruskim Uralom nekoliko demantov, a to samo malo in tako drobnih, da nimajo posebne vrednosti. V izhodnej Indiji se dobivajo demanti užé iz starodavnih časov. Posamezno raztreseni ležé v kamenéni glini ter so na površji tako zamazani, da se s prostim očesom le težko ločijo od druzega kamenja. Zato je izbiranje demantovih zrn iz peska in kamenja jako težavno in zamudno delo, katero opravljajo samo sužnji. V ta namen drobé kamenéno glino v kosce, ter jo devajo v jame, po katerih se voda pretaka. Voda namreč izpére vso glino iz peska in kamenja, in ko se potem voda ustavi in jama posuši, takój se izpozna demant po svojem blesku na solnci. Čist demant je prozoren ter nema nobene barve. A malo je popolnoma čistih demantov; navadno so različnih barv, a vendar nikoli ne temnih. Največ jih je rumenih in rujavkastih, dobé se pa tudi zeleni. Modri so jako redki, a rudeči najbolj iziskovani. Demanti, ki nimajo nobene barve ter so jasni kakor voda, imajo največjo vrednost. Med barvanimi so rudeči najdraži, in ako so še lepo jasni, plačujejo se časi še draže nego óni brez barve.

Najbolj znana demantova lastnost je njegova trdota. Nobena pila mu ne pride do živega, noben drug kamen ter sploh nobena stvar nij trša od njega. — Da dobí demant svojo pravo svitlobo in lepoto, mora se izbrusiti. Brusijo ga z demantovim prahom, to je s stolčenimi demanti manjše vrednosti, a to zategadelj, ker se ga nobena druga stvar ne prime. Oblika, ki jo demanti dobé pri brušenju, nij pri vseh jednaka. Ako je demant dosti visok in primerno širok, izbrusijo ga najrajše v briljant, to je v dvojno piramido, ki nij na koncéh ostra nego zaokrožena. Briljantova oblika je najdraža, in ima svoj začetek od generala Mazurina, ki je dal prvi 12 demantov v tej obliki izbrusiti.

Demant se ne rabi samo za nečimurna lepoticja, nego služi nam tudi za rezanje stekla.

Največji do sedaj znani demant je svojina portugalske krone. Ta demant še nij brušen; 1 decimeter je dolg čez 7 centimetrov debel ter vaga 1680 karatov (to je čez tri hektograme). Po navadnem računu bil bi vreden 56 milijonov gld.

Demant avstrijskega cesarja tehta 139 karatov; malo rumenkast je, a vendar se cení na 1 milijon goldinarjev. Imenuje se florentinski demant, ker ga je cesar Franc I. prinesel iz Florence na Dunaj.

Brinje.

Kdo ne pozná vedno zelenega grma, brinja! Navadno brinje raste na slabem, kamenitem svetu; najbolj mu ugajajo gole severne strmine apnenega skalovja. Kjer mu je zemlja ugodna, doraste brina celó do štiri metre visoka. Brinjevo cvetje, — majhene, rumene rése, — prikaže se meseca majnika, in grm ima ob enem cvet, zrele in nezrele jagode, ki dolgo tičé na vejicah, ako jih

nihče ne obere. Brinjeve jagode so okrogle, mesnate, blagodèhteče, a okus imajo sladkotno grenek, ter se rabijo v gospodarstvu in v zdravilstvu. Ljudje žgó iz njih brinjevec. Brinjev sok ali izleček je zeló imenitno domače zdravilo. Brinjevina je trda žoltorudečkasta in prijetno dèhteča, ter je dobra za kurjavo in za sušenje mesa. Kjer brina bolj visoko raste in nareja deblo, delajo iz nje dobre okove za razno posodje. Brina se navadno ne seje in ne redí umetno, temuž prepušča se naravi in ptičem, da zrnje ali seme njeno trosijo po gorical in ravninah, ter tako množijo ta prekoristni grm.

Razne stvari.

Drobtine.

(Za novo leto.) Otroci! bodite priprosti in pobožni, to so najlepše lastnosti, ki vam je priporočam v novem letu. Kdor je priprost in pobožen, tega imajo povsod radi, ker tak otrok je tudi pohleven, prijazen, pokoren in priden.

(Prve črke ali písmena) je izumil, kakor od starodavnih časov pripovedujejo, Feničan Taaút, kateri je živel nekaj sto let po vesoljnem potopu.

(Kamnotisk ali litografijo) je 1799. leta v Pragi rojeni Alojz Sennefelder izboljšal in s to izboljšano iznajdbo očitno stopil pred svet, čeravno se je prva iznajdba užé 1796. leta zgodila. Ta umetelnost je zeló važna in se po pravici šteje med imenitnejše iznajdbe človeškega uma.

(Pratika) je užé v starih časih bila znana. Novo izboljšano pratiko je osnoval rimski velevalec Julij Cezar v Rimu 45. leta pred Kristom, ki se njemu na čast imenuje julijanska pratika, in je še zdaj navadna v grškej cerkvi, to je po vsem Ruskem, Turškem in Grškem. Pozneje je to pratiko popravil papež Gregor XIII. 1582. leta. Ta Gregorijanska pratika je zdaj skoraj po vsej Evropi navadna. Prva v slovenskem jeziku pisana pratika je bila natisnena 1726. l. v Augsburgu na Nemškem.

Kratkočasnice.

* Prosjak: „Prosim vas, milostivi gospod, podelite kaj ubogemu siromaku!“ — Gospod: „Ali vas nij sram tako pozno zvečer prosjačiti?“ — Prosják: „Oprostite, gospod, jaz prosjačim tudi zjutraj.“

* „Ali so gospod domá?“ — „„Nijso domá, nè!““ — „Kdaj pa pridejo domóv?“ — „„Nu, kadar moj gospod rekó, da jih nij domá, potlej jaz njegov sluga nikoli ne vem, kdaj zopet pridejo.““

* „Oj kako rad bi pil kozarec vina, prinesi mi ga, ljuba moja žena.“ — „„Ali si užé pozabil, kaj je zdravnik narócal? Rekel je, ako ne piješ vina, v treh dneh si zdrav in zopet na nogah.““ — „E, kaj zdravnik, prinesi mi le kozarec vina, na jednem dnevu nij toliko; namesto v treh dneh, bom pa v štirih dneh zdrav in zopet na nogah.““

Kmetška vremenska prorokovanja za prosindec.

Kakoršno bode vreme na prvi dan, takšen bode tudi veliki srpan, suh ali moker.

Če svetih treh kraljev dan jasen bo, za dolgo zimo varuj senó!

Svet Fabjan in Boštjan sok v drevji gor pognan.

Če svetega Vinka (22.) solnce peče, obilo vina v sode teče.

Če svetega Pavla dan je oblačen, bo trebuh čez leto velikokrat lačen.

Prosindec mili — Bog se usmili!